

Studia Biblica Slovaca

Ročník 6

2014

Číslo 1

Offprint

Studia Biblica Slovaca je časopis zameraný na skúmanie Svätého písma Starého a Nového zákona predovšetkým zo stránky filologickej, historickej, exegetickej a teologickej.

Ročník VI (2014), číslo 1

Vydáva Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Kapitulská 26, 814 58 Bratislava 1, IČO 0039786510.

Šéfredaktor: Blažej ŠTRBA (Badín)

Redakčná rada: Jaroslav BROŽ (Praha, CZ) – Peter DUBOVSKÝ SJ (Roma, I) – Pavol FARKAŠ (Nitra) – Juraj FENÍK (Košice) – Sr. Júlia Daniela ISKROVÁ OP (Ružomberok) – Róbert JÁGER (Košice) – Jozef JANKOVIČ (Bratislava) – Róbert LAPKO (Košice) – Libor MAREK (Roma, I) – Milan SOVA (Bratislava) – Peter ŠOLTÉS (Oestrich-Winkel, D) – Jozef TIŇO (Bratislava) – František TRSTENSKÝ (Spišské Podhradie) – Pavel VILHAN (Badín) – Sr. Gabriela Ivana VLKOVÁ OP (Olomouc, CZ)

Za lektorovanie všetkých článkov zodpovedá redakčná rada.

Výkonný redaktor: Martina Korytiaková

Jazyková úprava: Anna Viglašová

Obálka: Michal Martinka

Na príprave publikácie sa podieľali aj Sinéad Martin a Milan Tomaga.

Príspevky v slovenčine alebo češtine, alebo knihy na recenziu prosíme adresovať na jednu z adries: Redakcia *Studia Biblica Slovaca*, Banská 28, 976 32 Badín (Slovakia), tel.: (00421) 048/418 26 02, redakcia@biblica.sk, www.biblica.sk,

František Trstenský, Teologický inštitút, Spišská Kapitula 6, 053 04 Spišské Podhradie (Slovakia), tel.: (00421) 053/419 41 80, f.trstensky@gmail.com.

Príspevky sa požadujú v elektronickej podobe (najlepšie pripojeným dokumentom e-mailu), podľa možnosti v textovom editore Microsoft Word (formát A4, typ písma Times New Roman, riadkovanie 1,5). Ak sú používané iné fonty písma pre hebrejčinu a gréčtinu ako v programe BibleWorks, tak upresniť aké, prípadne preposlať používaný font spolu s príspevkom. Príspevok typu štúdia, poznámka alebo reflexia musí byť doplnený zhrnutím nie dlhším ako 150 slov a jeho anglickou verzou, anglickým názvom príspevku, max. piatimi kľúčovými slovami v slovenčine a angličtine, zoznamom bibliografie podľa bibliografického štýlu a kontaktom na autora príspevku. Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú. Redakcia si vyhradzuje právo upraviť titulok a vykonať potrebnú jazykovú a štylistickú úpravu prijatých príspevkov. Viac na www.biblica.sk.

Objednávky môžete posilať na mailovú adresu vydavateľa (kniznica@frth.uniba.sk), redakcie (redakcia@biblica.sk) alebo knižnice Kňazského seminára sv. Františka Xaverského v Badíne (kniznica@xaver.sk).

Články časopisu sú abstrahované v troch svetových periodikách: *Old Testament Abstracts* ISSN 0364-8591, *New Testament Abstracts* ISSN 0028-6877 a *Elenchus of Biblica*.

S povolením Arcibiskupského úradu v Bratislave zo dňa 3. júna 2014

Prot. N. 2229/2014

Studia Biblica Slovaca

Printed in Slovakia, 6/2014.

Vychádza dvakrát do roka.

Cena: 6 €

ISSN 1338-0141

EV 3744/09

ABSTRAKTY

Abstrakty

Liber Annuus LIX (2009)¹

Hlavná časť ročenky františkánskej Fakulty biblických vied a archeológie v Jeruzaleme, nazývanej aj Studium Biblicum Franciscanum (SBF), obsahuje 18 vedeckých príspevkov (9-562) a ich stručné zhrnutia (563-572). Nasledujú recenzie odborných publikácií (573-636), zoznam prijatých kníh (637-645) a stručná správa o činnosti fakulty v akademickom roku 2008 – 2009 (647-656). Posledné stránky ročenky (657-665) prinášajú prehľad obsahu periodika *Liber annuus* za roky 1981 – 2008 a tiež dve mapy z archeologického výskumu mesta Magdala/Tarichae. Publikácia je prístupná k nahliadnutiu v knižnici Kňazského seminára sv. Františka Xaverského v Badíne.

9-26: **Alviero Niccacci: Esodo 15. Esame letterario, composizione, interpretazione.** Dnes už emeritný profesor A. Niccacci v predloženej štúdií robí detailný a súčasne i literárne komplexný rozbor známej i ťažkej state. Zaoberá sa známym textom Ex 15,1-18, piesňou, ktorá poeticky oslavuje prechod Božieho ľudu Trstinovým morom, t. j. udalosťou, ktorá bola vyrozprávaná pred piesňou dejinne. Pieseň je skúmaná z hľadiska štruktúry, filológie, zloženia, štýlu a jej aktuálnej perspektívy. Kompozícia sa skladá z dvoch proklamácií viery a/alebo Božej chvály (vv. 1-3 a 11), ktoré obopínajú prechod cez more (vv. 1-12) a z vedenia vyvoleného ľudu smerom do Zaslúbenej zeme (vv. 13-18).

¹ *Liber annuus LIX 2009*, Editor Massimo Pazzini, Milano: Edizioni Terra Santa – Studium Biblicum Franciscanum, 2010. 665 s. ISBN 978-88-6240-097-8, ISSN 0081-8933. Elektronická verzia je prístupná na: <http://brepols.metapress.com/journals/>. Jednotlivé ročníky, počínajúc rokom 1990, je možné konzultovať v knižnici Kňazského seminára sv. Františka Xaverského v Badíne.

Správna analýza slovesných tvarov je fundamentálna pre správne zhodnotenie perspektívy piesne. Analýza foriem *iqtol* – *jusiv* (vv. 1-2.9.12.16.17.18) alebo indikativu v časovej osi minulosti (vv. 5.14.15) a v časovej osi budúcnosti (vv. 6.7) – sú obzvlášť dôležité. Ďalej chiastické poradie cudzích národov, t. j. a) Filištíncov, b) Edomčanov a Moabčanov, a') Kanaánčanov, a spôsob, akým sú uvedené, ukazujú, že perspektíva piesne je z prechodu cez Transjordánsko pred vstupom do Zaslúbenej zeme, teda podobná situácii opísanej v Joz 2,9-11. Aj keď skutočný prechod sa zvykne datovať do cca konca 13. stor. pred Kr., zloženie piesne sa datuje do neskoršieho obdobia, cca 11. stor.

27-42: **Enzo Cortese: Per un ritorno sicuro alla teoria documentaria in Num 10–36 (e Gios 13 – 22).** E. Cortese, známy nielen v Taliansku a Jeruzaleme, kde často pôsobí ako hosťujúci profesor, zhodnocuje pozitívne dva nedávne komentáre ku Knihe Numeri (nový komentár v edícii ATD a BK) za ich prínos v tom, že prehodnotili v niektorých aspektoch dokumentárnu hypotézu (predovšetkým BK). Avšak súčasne navrhuje odsúdiť akékoľvek pochybenia, ku ktorým došlo v súvislosti s Kňazským dokumentom (P). Autor sa obáva, že budúcej exegéze v tejto oblasti hrozí poškodenie práve tak, ako to bolo v minulosti. Aby sa predišlo tomuto nebezpečenstvu, autor potvrdzuje svoju hypotézu ako ovocie obrovského množstva štúdií. Tretia a posledná revízia (P^{SS}), ktorá spája Tetrateuch s Deuteronomickým dielom, odstránila niektoré pasáže (P^B v Dt 32,48-52 a 34,7-8, a P^S v Joz 13 – 22) z Kňazského dokumentu z konca Knihy Numeri. Podľa autora je nebezpečné domnievať sa, že editor je zároveň autorom, pretože to by mohlo viesť k záveru, že niektoré pôvodné staré pasáže by mu boli jednoducho priradené, a tak datované do neskorého obdobia.

43-58: **Alberto Mello: Il Salterio: una struttura teologica.** Autor žijúci a pôsobiaci v Jeruzaleme pri skúmaní teologickej perspektívy navrhuje alternatívny pohľad na Knihu žalmov. Namiesto štandardného päťdielného rozdelenia rozdeľuje knihu do troch zbierok: a) Jahvistickú (1–41), b) Elohistickú (42–89) a c) Jahvistickú (90–150). V takomto rámci sa objavujú tiež tri témy, každá z nich výraznejšie v jednej z nich: a) Mesiáš, b) Sion a c) Tóra. Istý druh progresu týchto tém je totiž čitateľný v celej Knihe žalmov. V hrubých rysoch to možno vyjadriť nasledovne: a) Mesiáš je človek poslušný Tóre. b) Sion je mesto Mesiáša alebo mesiášskeho mieru. c) Tóra je duchovný faktor, ktorý buduje Jeruzalem. Z tohto dôvodu možno vidieť vzťahy medzi týmito troma témami ako teologickú štruktúru Knihy žalmov.

59-110: **Roberto Di Paolo: Capire i misteri del regno dei cieli. Analisi retorica di Matteo 13.** Tento príspevok študuje podobenstvá o Božom kráľovstve v Mt 13 a to so zvláštnym dôrazom na kompozíciu kapitoly ako literárneho celku pomocou metódy biblickej rétorickej analýzy. Po prvotnom štúdiu kompozície jednotlivých pasáží (perikop) táto štúdia analyzuje text na „vyššej“, resp. autonómnej úrovni organizácie celého textu. Autor príspevku formuluje hypotézu, že kapitola o podobenstvách Mt 13 ako celok, predstavuje časť Matúšovho evanjelia, ktorá sa skladá z dvoch paralelných sekvencií, z ktorých každá sa točí okolo citátu z Prvého, resp. Starého zákona. Táto kompozícia predstavuje Ježiša ako toho, kto hlása a naplňuje Božie kráľovstvo, ktoré naplňa históriu Izraela a celého ľudstva.

111-138: **Giorgio Giurisato: Nestle-Aland²⁷ versus Codex B nel vangelo di Luca: concordanza e variazione.** Dominikán Giorgio Giurisato študuje vo svojom príspevku vzťah medzi kritickým vydaním Nestle-Aland²⁷ (= NA²⁷) a Vatikánskym kódexom Graecus 1209 alebo Kódexom B, ktorému sa priznáva „pozícia nespornej prednosti v evanjeliách“. Výskum je zameraný na Lukášovo evanjelium a rozoberá nasledujúce aspekty: presun termínov v rámci vety, používanie jednoduchých alebo zložených sloviac a niekoľko vybraných výrazov. Štúdia poukazuje na súlad medzi NA²⁷ a B a overuje niekoľko variantov, ktoré niekedy existujú bez zjavného dôvodu.

139-154: **Sandro Carbone: La giustizia e la misericordia di Dio in San Paolo.** Sv. Pavol používa termín δικαιοσύνη (*c̣daqā*) rovnakým spôsobom, ako sa používa v Starom zákone: buď sa týka ontologického plánu z kozmologického pohľadu (stvorenie založené na *c̣daqā*), alebo z antropologického pohľadu (spravodlivosť je dar od JHWH). Termín ἔλεος (*hesed*) je spojený s príbehom spásy v rámci zmluvy, tak starej, ako i novej zmluvy. Pavol zdôrazňuje úlohu δικαιοσύνη vo svojom spore s moderným judaizmom. Pre neho je to dar z Božej milosti v Kristovi, ktorý on sám odôvodňuje nie zo skutkov zákona, ale prostredníctvom viery. Zdôrazňuje tiež úlohu, ktorú má milosrdenstvo, ospravedlivujúc tak pohanov, ako aj Židov, ktorí boli uväznení v neposlušnosti (*ἀπειθεία*). Ako atribút Kristovej osoby milosrdenstvo syntetizuje samo v sebe históriu celej spásy, ohlasujúc univerzálne zmierenie a anticipujúc záverečné zidenie sa všetkých v oslávenom Kristovom tele, kde a keď ὀργή, ζῆλος a ἀπειθεία zmiznú a δικαιοσύνη a ἔλεος sa stane jedno v ἀγάπη.

155-168: **Christopher T. Begg: The death of Nadab and Abihu According to Josephus.** Tento článok skúma výklad Jozefa Flávia o úmrtí kňazov Nadaba a Abiuh (Ant 3,208-211) vis-à-vis jeho biblickej predlohy Lv 10,1-7 a tiež poznámky Filóna Alexandrijského a rabínskej tradície týkajúcej sa tejto epizódy. V porovnaní s biblickým zdrojom prepisovanie Jozefa Flávia zameriava svoju pozornosť napríklad na Áronov charakter a jeho reakciu na tragédiu a zároveň eliminuje postavy Misaela a Elisafana (pozri Lv 10,4) ako osoby poverené odstránením zvyškov vinníkov z tábora. Na rozdiel od Filóna Jozef nealegorizuje iniciatívu Nadaba a Abiuh ako akt odhodenia príťaže tela, ktorý by bol milý Bohu a priviedol k udeleniu nebeskej existencie. Jeho verzia tiež nemá známky o Božej teodícii, ktoré sa odrážajú v poznámkach rabínov k tejto udalosti v Knihe Levitikus. Flávius sa rovnako nevyjadruje k prisudzovaniu dlhého zoznamu zločinov týchto dvoch, ktorý možno nájsť v rabínskej tradícii, a tiež neuvádza žiadnu zmienku o postave Alžbety, Áronovej manželky a matky dvoch kňazov, ktorej zármutok nad ich stratou sa objavuje v rabínskej tradícii.

169-190: **Massimo Pazzini: Il Targum di Rut. Traduzione italiana.** Massimo Pazzini i v tomto príspevku potvrdzuje, že nielen biblická hebrejčina, ale aj aramejčina sú jeho doménou. V publikovanom príspevku je uvedený a analyzovaný taliansky preklad Targumu Knihy Rút. Preklad je vytvorený na základe spoluhláskového textu z edície A. Sperber, *The Bible in Aramaic Based on Old Manuscripts and Printed Texts* (vol. IV, str. 120-124). Preklad je zámerne značne doslovný, aby sa zachovali čo najviac morfológické prvky pôvodnej aramejčiny. Text targumu je porovnaný s masoretským textom a ich spoločné prvky sú zvýraznené kurzívou.

191-216: **Gregor Geiger: Einige Alternativlesungen der Qumranrollen.** Nemecký františkán, expert na pauzu v biblickej hebrejčine a nástupca A. Niccaciho na domácej františkánskej fakulte v Jeruzaleme, vo svojom článku navrhuje 65 alternatívnych čítaní kumránskych pasáží vzhľadom na návrhy, ktoré sú či už vo vydani DJD, alebo v iných vydaniach zvitkov od Mŕtveho mora. V mnohých prípadoch sú tieto čítania „iba“ alternatívne návrhy pravopisu, v niektorých prípadoch poopravujú chyby tlače v uvedených edíciách, niektoré uvádzajú podstatné zmeny vo zverejnenom texte, v niektorých prípadoch autor obozretne poznamenáva, že predtým zverejnené znenie je síce problematické, ale on sám nie je schopný navrhnúť lepšie čítanie. Väčšina nových čítaní je založená na konkrétnych dôkazoch, t. j. na skúmaní publikovaných fotografií. V niektorých čítaniach, najmä pri niektorých rekonštrukciách, autor uvádza aj gramatické dôvody.

217-230: **Rosario Pierrri: A proposito dell'infinito articolato nel Nuovo Testamento.** Znalec nielen biblickej gréčtiny a vyučujúci na SBF, ktorého je sekretárom už od r. 2002, sa venuje v danom príspevku už dávno pre mnohých učencov zaujímavej oblasti výskumu – systematicky a premyslene klasifikovať použitie člena v gréčtine. Nie vždy je možné dať jednoznačný výklad, prečo určitá daná konštrukcia, ktorá sa nachádza v podobných kontextoch, niekedy má člen a inokedy je bez neho. Štandardné klasické gramatiky aj exegéti formulovali rôzne výklady úlohy člena, ktoré následne viedli k pozoruhodným rozdielom aj na úrovni interpretácie biblického textu.

Tento článok sumarizuje a popisuje niektoré zo základných aspektov teórie D. Burka, ktorú vypracoval na používanie infinitívu s členom, a sú predstavené v jeho monografii venovanej tejto téme. Jedným z výsledkov predloženej štúdie je téza, že zatiaľ čo na jednej strane lingvistický prístup, ktorý použil Burk, poskytuje komplexné analýzy syntaxe používania infinitívu s členom, na druhej strane nenavrhuje jasnú teóriu pre lepšie porozumenie infinitívov s členom v Novom zákone ako alternatívu k tradičnej gramatickej teórii.

231-250: **G. Claudio Bottini: Studio e lettura della Bibbia al tempo di Mario da Calascio (1550 – 1620) protagonista del secolo d'oro dell'esegesi biblica.**

G. C. Bottini, okrem toho, že je znalcom Lukášovho diela a Jakubovho listu, patrí k profesorom, ktorí poznajú dobre aj históriu františkánskych talianskych biblistov, medzi ktorých sa radí aj biblista a hebraista p. Mario da Calascio. Život a dielo františkánskeho pátra nazývaného aj Calasius sa odvíjali na pozadí tzv. „zlatého storočia katolíckej exegézy“. Bohaté skúsenosti a znalosti urobili z Calaisa autora mnohých dôležitých diel pre štúdium hebrejskej Biblie. Tento článok, ktorý bol vo svojej prvotnej podobe prednesený v roku 2005 na konferencii v rodnom meste pátra Maria, v mestečku Calasio (L'Aquila), a následne bol prepracovaný do terajšej podoby, opisuje kontext a spôsob, v akom bola Biblia čítaná a študovaná v Taliansku, v 15. – 17. stor., ako to dokladajú konkrétne a presné odkazy na mená, dátumy a udalosti.

251-262: **Massimo Pazzini: Carmi siriano ed ebraico di Francesco Donati in onore di P. Mario da Calascio.** Druhýkrát v tomto zväzku *Liber annuus* M. Pazzini predstavuje svoj výskum. Aj v tomto prípade sa venuje problematike talianskeho prekladu. Predmetom štúdie sú preklady dvoch piesní (*carmina*), skomponovaných v sýrčine a v hebrejčine dominikánskym pátrom Francescom Donatim na počesť svojho františkánskeho

priateľa pátra Maria z Calascia. Tieto texty možno nájsť v ich pôvodnom jazyku na prvých stránkach biblickej konkordancie otca Maria (pozri *Liber annuus* 55 [2005], 217-238). Sýrsky text doteraz ešte nebol zverejnený, ale do taliančiny bol preložený I. C. Mansouratim a do latinčiny R. Köbertom. Oba tieto preklady sú tu zverejnené spolu s talianskym prekladom, ktorý bol založený na Köbertovej latinskej verzii. Hebrejská pieseň je tu preložená prvýkrát.

263-280: **Pietro Kaswalder: L'edificio sinagogale antico: pianta e funzioni.**

Archeologický výskum starovekých synagóg v Izraeli bol obohatený o nedávne objavy synagogálnych stavieb v Jerichu (1998) a v Magdale (2009). Obe budovy sú z hasmo-nejského obdobia, t. j. z 1. stor. pred Kr. Článok sumarizuje archeologické zistenia týchto objavov a porovnáva ich s dokladmi z iných synagóg z rovnakého obdobia (Gamla, Magdala, Herodium, Masada). Štúdiá o starovekých synagógach ukázala, že všetky mali pomerne malý štvorcový pôdorys stavby so stĺpmi, tvorili priestor modlitby stupňovanými vbudovanými „lavicami“ po stranách hlavnej časti (t. j. pozornosť bola sústredená do stredu budovy, kde bola prinášaná Tóra). Tieto skoré synagógy nemali fixne stanovenú orientáciu. Staroveké synagógy mali dvojakú funkciu: liturgickú a sociálnu; to možno pozorovať v tých synagógach nájdených nielen v Izraeli, ale aj v židovskej diaspóre, ktoré patria do rímskeho a byzantského obdobia.

281-300: **Giovanni Loche: Il Templum Domini e le sue tradizioni secondo le fonti scritte in epoca crociata.** Ďalší z učiteľského zboru Fakulty biblických vied a archeológie, Giovanni Loche, prednášajúci archeologických disciplín, predstavuje v tomto príspevku históriu a tradície posvätnéj budovy známej ako *Templum Domini*. Jeho história je spojená s križiakmi a s stúpecami *Pauperes commilitones Christi templique salomonis*, bežne známymi pod menom templári. 15. júla 1099 sa Godfreymu z Bouillonu spolu so svojimi vojakmi a pomocou vojnových strojov poskytnutých mestom Janov nakoniec podarilo prelomiť poškodenie v múroch Jeruzalema, a tak dobyť mesto na záver dlhého obliehania. Chrámové návršie bolo poslednou časťou mesta, ktorú bolo treba podmaniť, ako sa to už v dejinách viackrát zopakovalo, napríklad pri obliehaní rímskej armády pod vedením Pompeja a Títa.

Pravdepodobne dve odlišné náboženské entity zdieľali priestor, kde kedysi bolo vystavané Chrámové návršie: benediktínske opátstvo alebo farská budova cirkevného spoločenstva, ktoré sa nazývalo *Templum Domini*, a Kráľovský palác, neskôr obývaný templármi, nazývaný aj *Templum Salomoni*. Zdá sa, aspoň podľa písomných prameňov, že od istej doby mal tento druhý kontrolu nad predchádzajúcim.

301-308: **Asher Ovadiah: The Symbolic Meaning of the David-Orpheus Image in the Gaza Synagogue Mosaic.** Svetoznámy profesor z Univezity Tel Aviv skúma v danom príspevku obraz kráľa Dávida z mozaiky v synagóge z Gazy, ktorá sa datuje 508 – 509 n. l. Dávid je znázornený nejednoznačnou ikonografickou adaptáciou: ako Orfeus a ako skorý byzantský cisár. Na základe židovských literárnych prameňov Dávidova harfa/lýra alebo *citara*, spolu so samotným kráľom Dávidom môže byť, okrem didaktického hľadiska, vnímaná aj ako symbol vyjadrujúci Božiu prozreteľnosť – odpustenie a vykúpenie s me-siášskou spásou.

309-318: **Asher Ovadiah – Sonia Mucznik: ΑΡΩΝΙΟΙ ΚΑΙΜΑΚΕΣ in the Roman Theatre of Caesarea Maritima?** Charónove schody alebo Charoniánske scho-diská sú až podnes jedinečným dramaturgickým javom v architektúre starovekých gréckych divadiel, najmä tých, čo pochádzajú z helénskeho obdobia. Niekoľko známych príkladov bolo nájdených len v Grécku. V roku 1990 bola náhodne odkrytá v rímskom divadle v Cézarei Prímorskej (Caesarea Maritima) prepadnutá štvorcová miestnosť uprostred orchestra s klenutou podzemnou chodbou, ktorá vedie na javisko stavby so scénou (*skéné*). Na základe porovnania s gréckymi divadlami, ako aj na základe niektorých archeologicko-architektonických úvah možno tvrdiť, že Charónove schody boli pravdepodobne súčasťou divadelného vybavenia vystúpení, ktoré sa konali v Herodiánovom divadle v Cézarei Prímorskej.

319-342: **Oren Tal: Winepress at Apollonia-Arsuf: More Evidence on the Samaritan Presence in Roman-Byzantine Southern Sharon.** Oren Tal, izraelský mladý archeológ z Inštitútu archeológie z Tel Aviv University, predstavuje vo svojom príspevku výsledky výskumných prác v sezónach 2006 a 2009 v lokalite Apollonia-Arsuf, nazývanej tiež Sozousa, v južnom Šarone. Konkrétne autor predstavuje veľkú mozaikovú podlahu lisu s gréckym nápisom v centre jeho nášľapnej podlahy, ktorá sa nachádza na ďalekom severnom konci areálu. Nápis znie: „Jeden jediný Boh, pomoc / Cassianos spolu s (jeho) manželkou / a deti a všetci.“ Tieto pamätné nápisy sú väčšinou známe zo samaritánskych kultových stavieb (synagógy). Oboje, nápis a nález objavené v tejto oblasti, poukazujú na samaritánske vlastníctvo komplexu v byzantskej dobe (cca 5. – 6. stor. n. l.). Lis je analyzovaný v porovnaní s nápisom a ďalšími byzantskými listami na víno s nápismi nájdenými v Palestíne. Na základe archeologických dôkazov lisu autor uzatvára, že lis prestal fungovať v prvej polovici šiesteho storočia n. l. (čo môže súvisieť so Samaritánskou vzburou [r. 529 n. l.]).

343-562: **Stefano de Luca: La città ellenistico-romana di Magdala/Taricheae. Gli scavi del Magdala Project 2007 e 2008: relazione preliminare e prospettive di indagine.** Stefano de Luca bol poverený prostredníctvom SBF samotnou Kustódiou Svätej zeme viesť archeologický výskum v lokalite Magdala². V tejto predbežnej správe de Luca predstavuje najcennejšie úspechy a výsledky archeologických sezónnych prieskumov, realizovaných tímom SBF-Magdala Project v spomenutej lokalite Migdal/ Taricheae, na západnom pobreží Galilejského mora. Medzi významné objavy dvoch sezónnych vykopávk, doložených 42 doteraz nepublikovanými mapami a plánmi a 140 obrázkami, možno započítať nasledovné: v západnej oblasti (H1-3), nové obytné štvrte pozdĺž dobre zachovaného dláždeného *decumanu* (USM 5); päť omietnutých a stupňovitých bazénov (C3, D1, D3, E11, E22), patriacich do areálu termálnych kúpeľov, ktorý bol kompletne vyhlbený, rovnako ako mnoho rôznych vodných zariadení a prístrojov (E2-7, E12-13, E21-22a-23-26, C14, D8, E5) určených na napájanie alebo vypúšťanie *publicae thermae* alebo na zhromažďovanie, odpad, kúrenie, miešanie, čistenie alebo vháňanie vody do *balnea*. Táto práca sa týka tiež novej časti spevneného *cardo maximus* (V2); niektorých obytných domov

² Oficiálna web stránka: <http://www.magdalaproject.org/WP/>.

(oblasť I) nachádzajúcich sa hneď vedľa mestského vodovodu na *arcationes*; *castellum aque* (A1, A2-3-5); novoobjavenej omietnutej nádrže, pravdepodobne vybavenej vodným kolesovým zariadením – *noria* (M31); prvotriedneho potrubia krytého čadičovými doskami (E5-20); priestormi *calidarium/tepidarium* s vyhrievacím priestorom tvoreným štandardne mnohými stĺpkami – *suspensurae*, držiacími podlahu a tvoriacimi podpovrchový systém vyhrievania – *hypocaustum*, vybavený dymovodom z hlinených dlaždíc – *tubuli* vo vnútri múrov (E18-19); možné *praeefurnium* s pozostatkami *testudo alvei* (E30); *aquarium* zdobené polychrómovanou mozaikou (E27-28). Veľký záujem je o objav vstavaného nábrežia (USM 317-USM 328) vo východnej časti quadriportika (F). Tento mestský prístav zahŕňa: umývadlo s omietkou (USM 317-318-376), hasmonejskú vežu s *casematte* (E32-33-35), postavenú z kamenných kvádrov s otesanými hranami (USM 328); schodisko z vápencového muriva; kamenné rampy – sklzy – pre nákladnú dopravu lodí (USM 331) a šesť neporušených čadičových kotevných kameňov *in situ*. Vyššie uvedené artefakty boli dané do súvislosti s inými ruinami nachádzajúcimi sa ďalej na východ, ktoré boli zaznamenané a popísané v šesťdesiatych rokoch minulého storočia ako súčasť starovekého prístavu Magdala/Taricheae. Písomné a archeologické zdroje, stručne uvedené v súhrne, umožňujú prehľad o histórii lokality od 2. storočia pred n. l. do 4. storočia n. l. a od 4./5. storočia n. l. – s usadeným kláštorným komplexom po zemetrasení v r. 363 n. l. – až do roku 1948. S cieľom prispieť k aktuálnej diskusii o „historickom Ježišovi“ sú v záveroch ponúknuté niektoré úvahy a poznámky k rozšíreniu mesta, jeho mestského charakteru, k času jeho vzniku a jeho ekonomický profil v rímskom období, židovský alebo pohanský *ethos* jeho obyvateľov a stratigrafické dôkazy o zničení a opustení súvisiacim s prvou židovskou vojnou (66 – 67 n. l.) opísanou Jozefom Fláviom.

Blažej Štrba

Contents

Treaties

Adriana ALEXYOVA

The development of the theories on development of the biblical monotheism and the theory of Mark S. Smith 1-22

Federico GIUNTOLI

The eternal contradictions of David. The case of 2Sam 24:1-25 23-40

Blažej ŠTRBA

From contemplation to the praise of the winged guardian.
A theological shift inside the Psalter in Ps 63:3-4 41-69

Jozef TIŇO

Chronicles and the Final Edition of the Psalter: Comparing the Theologies 70-80

Juraj FENÍK

ἐὰν ὕψωθῶ ἐκ τῆς γῆς: Jesus on the shore in John 21 81-111

Abstracts and reviews 112-133

Communications and references 134-136

Obsah

Štúdie

Adriana ALEXYOVÁ

Vývoj teórií o vývoji biblického monoteizmu
a teória Marka S. Smitha 1-22

Federico GIUNTOLI

Večné Dávidove protirečenia. Prípad v 2 Sam 24,1-25 23-40

Blažej ŠTRBA

Od pohľadu k oslave okrídleného ochrancu. Teologická zmena
v žaltári prostredníctvom Ž 63,3-4 41-69

Jozef TIŇO

Knihy kroník a záverečná edícia žaltára: konfrontácia
rozdielnych teológií 70-80

Juraj FENÍK

ἐάν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς: Ježiš na zemi v Jn 21 81-111

Abstrakty a recenzie 112-133

Správy a oznamy 134-136